

СУДОВО-ФАРМАЦЕВТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ДЕЗОМОРФІНОВОЇ НАРКОМАНІЇ В УКРАЇНІ (КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ)

Шаповалов В.В.¹, Шаповалова В.О.,² Лебедєва Т.О.², Банна Н.І.²

¹Головне Управління охорони здоров'я Харківської обласної державної адміністрації

²Харківський Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації

Резюме. Проведено судово-фармацевтичне дослідження нового виду наркоманії - дезоморфінової наркоманії. З'ясовано причини зловживання лікарських засобів із кодеїном серед молоді. Надано судово-фармацевтичну характеристику психоактивних речовин (кодеїн, морфін, дезоморфін). Показано, що небезпечні речовини, які утворюються в ході нелегального виготовлення із кодеїну дезоморфіну, викликають в організмі наркозалежної особи незворотні руйнівні процеси та призводять до смерті.

Ключові слова: судова фармація, психоактивні речовини, дезоморфін, наркоманія.

ВСТУП

Судово-фармацевтичні дослідження наркоситуації, яка склалася в державі, свідчать про те, що серед найбільш небезпечних явищ і процесів, котрі ставлять під загрозу майбутнє України, особливе місце займає незаконний обіг психоактивних речовин (ПАР) і наркозлочинність [15]. Дані свідчать про те, що щорічно в світі з'являється від 50 до 100 нових ПАР, які вживаються з немедичною ціллю, що спричиняє поширення наркоманії і наркобізнесу. Однією з причин розповсюдження наркобізнесу, незаконного обігу ПАР та зловживання ПАР в Україні, що наносить загрозу здоров'ю громадян, стало загострення кризи різних сфер суспільного життя внаслідок самоліквідування існуючої раніше громадської системи цінностей. Наркоманія спричиняє збиток національним інтересам країни, відбувається руйнування фізичного і морального здоров'я нації, її генофонду, добробуту громадян, економічного і інтелектуального потенціалу суспільства, стабільності в державі. Отже, існує реальна необхідність розробки стратегічних основ антинаркотичної діяльності для корінної зміни наркоситуації в країні [6, 14, 22].

Мета роботи. Судово-фармацевтичне вивчення проблеми дезоморфінової наркоманії в Україні внаслідок зловживання лікарських засобів із кодеїном, із яких в нелегальних умовах отримують ПАР дезоморфін (ДМФ), що викликає дезоморфінову наркоманію.

Матеріали та методи дослідження. Використано матеріали судово-фармацевтичної практики, сайти в мережі Internet та нормативно-правові документи щодо регулювання обігу ПАР різних номенклатурно-правових і класифікаційно-

правових груп. Для проведення дослідження використовувалися методи судово-фармацевтичного моніторингу, документального, системного та графічного аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Сьогодні Державною службою України з контролю за наркотиками (ДСКН) розроблено проект «Національна стратегія боротьби з наркотиками на період до 2020 року», який визначає комплекс базових положень єдиної державної політики в цій сфері, зокрема: впровадження судово-фармацевтичного моніторингу наркоситуації в державі; боротьба з незаконним розповсюдженням наркотичних засобів та ПАР інших класифікаційно-правових груп; зменшення попиту на ПАР та зниження шкоди від їх вживання; попередження і профілактика наркоманії та зловживання ПАР; удосконалення системи лікування і ресоціалізація наркозалежних; удосконалення фармацевтичного законодавства щодо забезпечення ефективного контролю за легальним обігом ПАР і створення кадрового резерву і потенціалу в контролюючих органах, державних установах та громадських об'єднаннях; передбачення державного фінансування для реалізації програмних положень Національної стратегії [5, 10, 21].

За результатами судово-фармацевтичного моніторингу встановлено, що за 3 місяці 2011 р. службою боротьби з незаконним обігом наркотиків (БНОН) МВС України виявлено 573 осередки нелегального виготовлення та вживання ПАР за ознаками ст. 317 Кримінального Кодексу (КК) України, зокрема виявлено в Луганській (89), Донецькій (53), Харківській (47), Дніпропетровській (34), Одеській (33), Волинській (2), Рівненській (3), Тернопільській (4), Івано-Франківській (6), Чернігівській (7) областях, м. Севастополі (8). Але, на наш погляд, це не відображає об'єктивної ситуації щодо незаконного виготовлення ПАР, що вимагає необхідності посилення оперативно-розшукових та профілактичних заходів серед служб: ДІМ, Кримінальної міліції у справах дітей (КМСД), Державної служби боротьби з економічною злочинністю (ДСБЕЗ), ПЛС і Державної автомобільної інспекції (ДАІ) МВС України [17, 25]. Щороку кількість наркозалежних збільшується на 10-15,0%, а правоохоронні органи вилучають з

незаконного обігу до 10-17,0% наркотичних засобів та ПАР. Для злочинців, що шукають легких шляхів збуту ПАР в останні роки таким місцем стали розважальні і нічні клуби, де незаконно збувають 80,0% заборонених для обігу ПАР [19, 21, 23]. На підтвердження вище зазначеного свідчать наведені нижче приклади із судово-фармацевтичної практики про зловживання ПАР [1-4, 8, 9, 18].

Приклад 1. За підрахунками вже майже мільйон українців регулярно вживає ПАР, при цьому кількість наркозалежних постійно зростає. Наркоділери відносяться до наркобізнесу, як до звичайного бізнесу. Цей бізнес є довголітнім завдяки тому, що в ньому приймають участь деякі співробітники міліції. Існують схеми «кришування», коли міліція бере частку наркогрошей у злочинців, або коли співробітники міліції вилучають з незаконного обігу ПАР та передають їх наркоторговцям, внаслідок чого отримують наркогроші. Хворий на наркоманію гр. П. розповідає, що «...коли я був наркоманом, вони мені давали інгредієнти, і я готував наркотик для них. Вони просили мене приготувати наркотик, щоб вони могли потім підкидати його людям, які в змозі заплатити...».

Судово-фармацевтичне дослідження причин, що спричиняють поширення незаконного обігу та зловживання ПАР в Україні на сучасному етапі виявило надзвичайно велику загрозу життю підлітків у вигляді нового виду наркоманії - дезоморфінової наркоманії, про що свідчить наступний приклад із судово-фармацевтичної практики.

Приклад 2. В мережі Internet на форумі молодий гр. П. розповів, що у 2009 р. він перший раз спробував ДМФ і став ним зловживати, постійно

збільшуючи дозу. Пізніше він навчився виготовляти ДМФ у своїй квартирі та розповсюджувати серед знайомих. Через рік гр. П. спробував припинити зловживати ДМФ і переїхав до батьків у село, де у нього протягом трьох тижнів була дуже сильна ломка, яку він не витримав, знову поїхав у місто, де почав знову зловживати ДМФ. Гр. П. розповів, що він зловживав героїном 12 років, але зараз навіть не уявляє, де його можна купити, що пов'язано з тим, що всі платежі за героїн проходять через web-топу, що потребує багато часу і не дає гарантії, що придбаєш якісну ПАР. Гр. П. розповів, що всі його друзі, хворі на наркоманію, які зловживали героїн, зараз зловживають ДМФ.

Звернемося ще до одного прикладу із судово-фармацевтичної практики, що представлений у вигляді схеми (мал. 1).

При вивченні проблеми дезоморфінової наркоманії в рамках криміналістичних досліджень встановлено, що за зловживанням ДМФ, який отримують в нелегальних умовах із лікарських засобів (ЛЗ), Російська Федерація (РФ) випереджає Україну витіснивши каннабіс і героїн [8, 16]. В Україні ПАР ДМФ знаходиться в незаконному обігу з 2003 року, а в подальші роки кількість наркохворих із дезоморфіновою наркоманією продовжувала зростати [4]. За незаконний обіг ДМФ передбачено кримінальну відповідальність за ознаками ст. 305-320 КК України [7]. Надаючи судово-фармацевтичну характеристику ДМФ, слід вказати, що це опіоїдний наркотичний анальгетик, який є однією з модифікацій структури морфіну. ДМФ віднесений до Таблиці І, Списку №1 «Особливо небезпечні наркотичні засоби, обіг яких заборонено» [11].

Мал. 1. Схематичне зображення подій із судово-фармацевтичного прикладу

Вперше ДМФ був отриманий в ході пошуку аналогів морфіну шляхом взаємодії кодеїну з тіонілхлоридом та подальшим відновленням отриманого проміжного продукту [3].

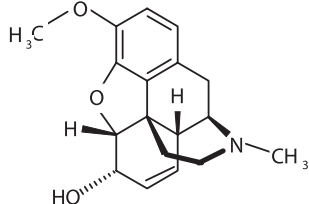
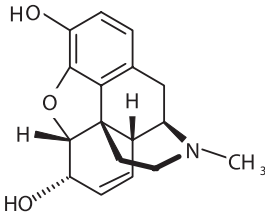
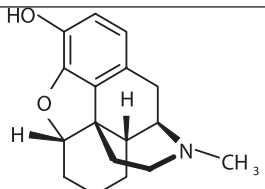
В табл. 1 наведено міжнародні непатентовані назви (МНН), брутто-формули, хімічні формули морфіну та його похідних – кодеїну і ДМФ.

Отже, структура ДМФ відрізняється від морфіну тим, що в положенні 7 і 8 відсутній подвійний зв'язок, а також в 6 положенні відсутній

спиртовий гідроксил [13]. За результатами судово-фармацевтичного моніторингу встановлено, що наркозалежні для виготовлення ДМФ використовують бензин, сірчану кислоту, йод, соду, відбілювач, голівки сірників і «терку» від коробків для сірників. Всі компоненти є надзвичайно небезпечними та токсичними для організму людини (кісток, судин, очей, мозку, серця, нирок, печінки, системи кровообігу тощо).

Таблиця 1

Характеристика психоактивних речовин Таблиці I, Списку №1 (ДМФ) та Таблиці II, Списку № 1 (кодеїн, морфін) [11]

ПАР	МНН	Брутто-формула	Хімічна формула
Кодеїн	3-метилморфін; (5- α , 6- α)-7,8-дидегідро-4,5-епокси-3-метокси-17-метилморфінан-6-ол	$C_{18}H_{21}NO_3$	
Морфін	(5 α ,6 α)-дидегідро-4,5-епокси-17-метилморфінан-3,6-діол	$C_{17}H_{19}NO_3$	
Дезоморфін	7,8-дигідро-6-дезоксиморфін; 4,5- α -епокси-17-метил-морфінан-3-ол	$C_{17}H_{21}NO_2$	

В табл. 2 та 3 наведено хімічні формули та відсоткове співвідношення речовин, які входять до складу голівок сірників і «терки» [12]:

Таблиця 2

Склад голівок сірників [12]

Речовина	Хімічна формула	Вміст, %
бертолетова сіль	$KClO_3$	46,5
хром пик	$K_2Cr_2O_7$	1,5
сірка	S	4,2
свинцевий сурік	Pb_3O_4	15,3
білила цинкові	ZnO	3,8
скло молоте	-	17,2
клей кістковий	-	11,5

З табл. 2-3 видно, що найбільший відсоток мають бертолетова сіль (46,5%), трьохсірчана сурма (41,8%) та червоний фосфор (30,8%), а також суттєву частку займають скло молоте (17,2%), свинцевий

сурік (15,3%), залізний сурік (12,8%) та клей кістковий (11,5%). Але особливо небезпечною речовиною є червоний фосфор. Так, 0,05—0,1 г чистого фосфору є смертельною дозою для організму людини [2].

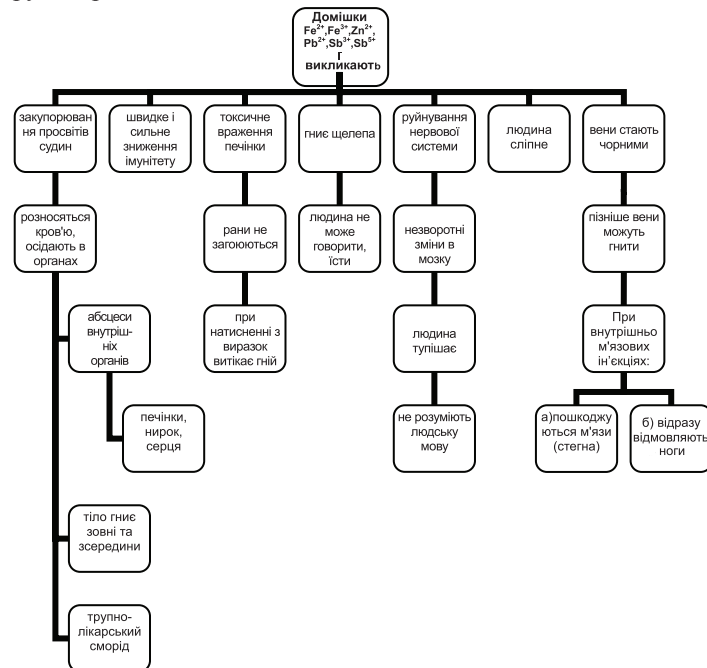
Склад «терки» [12]

Речовина	Хімічна формула	Вміст, %
червоний фосфор	P	30,8
трьохсірчана сурьма	Sb ₂ S ₃	41,8
залізний сурік	Fe ₂ O ₃	12,8
Крейда	CaCO ₃	2,6
білила цинкові	ZnO	1,5
скло молоте	-	3,8
клей кістковий	-	6,7

На мал. 2 і 3 наведено дію фосфору, важких металів та йоду на організм людини:

Мал. 2. Дія фосфору на організм людини

Мал. 3. Дія домішок важких металів та йоду на організм людини

З мал. 2 та 3 видно, що наведені небезпечні речовини, які утворюються при нелегальному виготовленні ДМФ, викликають в організмі наркозалежних незворотні руйнівні процеси та призводять до смерті.

Для зняття стану паналгії хворі на наркоманію збільшують дозу ПАР ще у кілька разів та починають вводити ПАР у м'язи, що прискорює їх

загибель. З'ясовано, що хворі на наркоманію, які зловживають ДМФ протягом 6 місяців, це «живі трупи», які вже не піддаються лікуванню взагалі, а сучасна медицина здатна лише продовжити їм життя на деякий час. Позбавитися від цієї залежності з мінімальними наслідками можна тільки у перші місяці зловживання, але руйнівні процеси все одно вже не припиняють свою дію, а лише стануть

повільнішими. Тому, в багатьох країнах світу ЛЗ, які містять у своєму складі кодеїн заборонені до безрецептурного відпуску, оскільки вони викликають адиктивну залежність та чисельні побічні ефекти [3, 4, 20, 23].

ВИСНОВКИ

Вивчено причини проблеми дезоморфінової наркоманії в Україні на підставі узагальнення прикладів із судово-фармацевтичної практики. Надано судово-фармацевтичну характеристику дезоморфіну. Доведено, що для протидії розповсюдження дезоморфінової наркоманії необхідно посилити державний контроль за законним обігом лікарських засобів, до складу яких входить кодеїн.

Література:

1. В Україні: купити наркотики в міліціонерів легше, ніж хліб в магазині [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: <http://stopnarkotik.com.ua/smi/v-ukraine-kupit-narkotiki-u-milicionerov-legche-chem-hleb-v-magazine/>.
2. Дезоморфін // Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: <http://ru.wikipedia.org/wiki>.
3. Дезоморфін [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: <http://beznarkotikov.com/47-dezomorfin.html>.
4. Дезоморфін в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: <http://www.winnercentr.org/news/poteme/353-desomorphine-in-ukraine.html>.
5. Ключев А. Розробляється Національна стратегія боротьби з наркотиками на період до 2020 року [Електронний ресурс] / А. Ключев. – Режим доступу до документу: <http://chaspik.pp.ua/ukraina/45235razrabatyvaetsya-nacionalnaya-strategiya-borby-s-narkotikami-na-period-do-2020-goda>.
6. Критерий качества жизни в психиатрической практике / [Марута Н.А., Панько Т.В., Явдак И.А. и др.]; под общ ред. Н.А. Маруты. — Харьков: РИФ Арсис ЛТД, 2004. — 240 с.
7. Кримінальний Кодекс України // Фармацевтичне право і доказова фармація в системі правовідносин держава – закон – виробник – оптовик – менеджер – лікар – пацієнт – провізор – ліки – контролюючі та правоохоронні органи: мат. IV наук.-практ. конф. 16 листопада 2007 р. / За ред. В.О. Шаповалової, В.П. Черних, В.В. Шаповалова, В.М. Коваленко, В.В. Шаповалова (мол.) // Ліки України. – 2007. – № 112. – С. 214-275.
8. Лікування наркоманії. Дезоморфін [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: <http://zavisimosti.net.ua/lechenie-narkomanii.-dezomorfin.html>.
9. Мельниченко Н. Успішний бізнесмен перетворився в наркомана / Н. Мельниченко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: <http://donkriminfn.dn.ua/body>.
10. Орієнтована структура Національної стратегії боротьби з наркотиками на період до 2020 року / Державна служба України з контролю за наркотиками. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: <http://narko.gov.ua/komnarko/uk/publish/article/90624>.
11. Постанова Кабінету Міністрів України №770 від 06.05.2000 р. «Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів» / Шаповалова В.О., Шаповалов В.В., Шаповалов В.В. (мл.) // Фармацевтичне право. Навчальний посібник до аудиторної роботи з фармацевтичного законодавства за спеціальністю «Фармація». – Х, 2008. – С. 98 – 107.
12. Сірники // Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: <http://ru.wikipedia.org/wiki>.
13. Синтез та біологічні властивості калієвих солей γ -(R-бензолуксамідо)-бутанових кислот і 2-[γ -(R-бензолуксамідо)-пропіл]-бензімідазолів / Георгіянц В.А., Банна Н.І., Савченко В.М., Банний І.П. // Вісник фармації. – 2009. – № 2(58). – С. 3-7.
14. Сосін І.К. Психічні та соматоневрологічні розлади здоров'я, обумовлені вживанням опіоїдів та їх фармацевтична корекція: метод. реком. / І.К. Сосін, В.П. Черних, В.В. Шаповалов (мл.). – Х., 2007. – 29 с.
15. Тацій В.Я. Боротьба зі злочинністю на межі ХХІ століття – проблема сьогодення // Пробл. законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я. Тацій. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2008. – Вип. 99 – С. 3 – 18.
16. Фармацевтичне право в безпечному самолікуванні. Лікарські засоби, які відпускаються без рецепта лікаря / Шаповалова В.О., Шаповалов В.В., Халін М.М. та ін.; за ред. В.В. Шаповалова. – Х.: Скорпіон, 2010. – 1200 с.
17. Фармацевтическое право в наркологии: Монография/Под ред. В.А. Шаповаловой, И.К. Сосина, В.В. Шаповалова.–Харьков:Факт, 2004.–800 с.
18. Форум [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: <http://motilek.com.ua>.
19. Шаповалова В.О. Судово-фармацевтичне вивчення модифікованих засобів і порівняльний пошук біологічно активних сполук серед похідних ациламіноетанової та ациламінобутанової кислот / В.О. Шаповалова, Н.І. Банна, В.В. Шаповалов // Український вісник психоневрології. – 2011. – Т. 19, вип. 2 (додаток). – С. 160-164.
20. Шаповалов, В.В. Організаційно-правові підходи до розробки комбінованих лікарських засобів на основі психоактивних речовин для попередження і лікування наркоманії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора фармац. наук : спец. 15.00.01 «Технологія ліків та організація фармацевтичної справи» / В.В. Шаповалов. – Київ, 2005. – 44 с.
21. Шаповалов В.В. Проблеми судово-фармацевтичного вивчення наркозлочинності / В.В. Шаповалов // Проблеми законності: акад. зб. наук. праць – 2010. – Вип. 109. – С. 166-174.

22. Шаповалов В.В. Судово-фармацевтичне вивчення наркобізнес-середовища на криміналістичних принципах / В.В. Шаповалов // Проблеми законності : Академ. зб. наук. пр. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2011. – Вип. 113. – С. 121–130.
23. Шаповалов В.В. Тенденції поширення залежності від психоактивних речовин в Україні / В. В. Шаповалов, І. В. Лінський // Український вісник психоневрології. – 2008. – Т. 16, вип. 3 (додаток). – С. 47-48.

СУДЕБНО-ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЕ ИЗУЧЕНИЕ ПРОБЛЕМЫ ДЕЗОМОРФИНОВОЙ НАРКОМАНИИ В УКРАИНЕ (КРИМИНАЛИСТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ)

Шаповалов В.В., Шаповалова В.А., Лебедева Т.А., Банная Н.И.

Резюме. Проведено судбно-фармацевтичне дослідження нового виду наркоманії - дезоморфинової наркоманії. Вияснені причини зловживання лікарськими засобами з кодеїном серед молоді. Дана судбно-фармацевтична характеристика психоактивним речовинам (кодеїн, морфін, дезоморфін). Показано,

що небезпечні речовини, що утворюються в ході нелегального виготовлення з кодеїну дезоморфін, викликають в організмі наркозалежного людини незворотні руйнівні процеси і призводять до смерті.

Ключевые слова: судбна фармація, психоактивні речовини, дезоморфін, наркоманія.

FORENSIC & PHARMACEUTICAL RESEARCH OF THE DESOMORPHINE ADDICTION PROBLEM IN UKRAINE (CRIMINALISTIC ASPECTS)

Shapovalov V.V., Shapovalova V.A., Lebedeva T.A., Bannaya N.I.

Summary. Forensic and pharmaceutical research of a new kind of drug addiction - desomorphine addiction was made. The reasons for drug abuse among youth with codeine were given. Forensic and pharmaceutical characteristics of pharmaceutical drugs (codeine, morphine, desomorphine) was granted. It

was shown, that unsafe substances formed during the manufacture of illegal desomorphine codeine cause in the body of human addict irreversible destructive processes and lead to death.

Keywords: forensic pharmacy, psychoactive substances, desomorphine, drug addiction.